

Diàleg interepistèmic per un model ampli de participació veïnal

Omaira Beltrán^a

Paraules clau: diàleg interepistèmic, veïnatge, lloc de parla, decolonialitat, interculturalitat

L'article analitza algunes pràctiques epistèmiques del sud i com aquestes poden servir de marc referencial per repensar l'àmbit de la participació social com un espai on les diverses relacions de poder existents inclouin les noves comunitats de veïns i veïnes de la ciutat de Barcelona. La reflexió s'inscriu en el context de l'aplicació d'unes polítiques interculturals amb una mirada interepistèmica que desenvolupin la igualtat, el reconeixement i la interacció. També reflexionarem en l'ús del llenguatge com a lloc de construcció i legitimació i, finalment, parlarem dels reptes de la CONFAVC per fomentar el model intercultural entre els barris de Catalunya.

1. La gestió de la participació diversa com a exercici de legitimació

Una de les primeres pràctiques vingudes del sud per incorporar a la nostra societat i garantir una visió de participació ampla és el "lloc de parla" (*lugar de fala*, segons l'original portuguès), una teoria que ens proposa la filòsofa brasilera Djamila Ribeiro (2017). En paraules de la mateixa:

“cal destacar que quan parlem del *lloc de parla* ens referim al *locus social*, és a dir, al lloc social des d'on els grups s'originen. Per tant, d'acord amb la nostra perspectiva, són equivocats els arguments que tracten de silenciar certs debats o que subratllen que les persones blanques no poden teoritzar sobre el racisme, o que els homes no poden fer-ho tampoc en relació amb el masclisme” (Ribeiro, 2018: 17, èmfasi original).

a. Periodista de l'Agència de Comunicació Intercultural ITACAT. Investigadora a la Universitat de Barcelona i al Centre d'Estudis Interepistèmics Catalunya Amèrica Llatina (CEICAL). obeltran@llatins.org, @omairabeltran

El lloc de parla, per tant, trenca les limitacions que en nombroses ocasions han dividit els espais de reflexió, tan necessaris per posar en comú i comunalitzar visions oposades. Aquest lloc de parla permet, també, visibilitzar privilegis que s’han traduït en espais de poder i així ho explica la mateixa autora.

“cal que, cada vegada més homes blancs i cisgènere, per exemple, analitzin la *blancor* (o blaquitud), la *cisgeneritat* o la masculinitat; que entenguin, a partir d’una visió crítica, de quin lloc social venen per pensar i existir en el món, fins i tot, garantint una multiplicitat de veus i perspectives d’altres grups invisibilitzats. A més, es tracta d’una postura ètica, ja que, al nostre entendre, no pot haver-hi una desresponsabilització del *subjecte amb poder*. Al llarg de la història ha estat advertida, per diverses i diversos intel·lectuals negres, la necessitat de trencar amb el règim d’autorització discursiva, amb el silenciament i/o amb la supressió de sabers, per combatre la violència estructuralment imposada contra grups oprimits. En conseqüència, el “lloc de parla” ens parla de la necessitat de percebre la jerarquització de coneixements com a producte de la classificació racial de la població. Qui posseeix privilegis socials, posseeix el privilegi epistèmic” (Ribeiro, 2018: 17, èmfasi original).

Aquesta teoria, traslladada a la nostra realitat, resulta molt oportuna, atès que les persones blanques, des del seu lloc de parla, reconeixent i fent ús dels seus privilegis, puguin participar en les iniciatives antiracistes que s’han produït i es produeixen durant els últims anys. Lluites que neixen com a resposta a la discriminació, que és conseqüència

d’un racisme institucional que beu directament de lleis deshumanitzades, com ara la Llei d’estrangeria espanyola.

Però ja no n’hi ha prou amb el fet notori que cada vegada neixin noves entitats i noves plataformes que amplien les files dels moviments socials i que combaten el racisme. El sociòleg portoriqueny Ramón Grosfoguel (2021), per la seva banda, ens parla de la necessitat de descolonitzar el coneixement i el poder, no sense abans haver fet l’exercici de descolonitzar l’ésser. Per explicar aquest punt, l’autor cita el pensador Frantz Fanon, qui al seu llibre titulat *Els condemnats de la terra* (1961) estableix una “zona de l’ésser”, amb l’objectiu de cridar l’atenció sobre el que formalment s’anomena *racisme*. La “zona de l’ésser” és aquell espai on trobem unes persones hiperhumanitzades i d’altres, en canvi, de completament deshumanitzades. A aquestes darreres pertany el 90% de la població, atès que els primers són aquelles persones que estableixen els canons de la normalitat escala política, social, econòmica, estètica, espiritual, etcètera. I quan parlem de racisme, a més de parlar d’una discriminació en drets laborals, socials, econòmics, entre d’altres, també parlem del d’un fenomen encara més profund, establert per aquesta gent hiperhumanitzada que defineix la “normalitat oficialitzada” de les pràctiques culturals d’una societat i que, al seu torn, construeix un discurs de superioritat al damunt d’aquells que consideren deshumanitzats.

Aquest, per tant, és l’exercici epistèmic que cal treballar, tant en l’àmbit individual com col·lectiu, si volem arribar a la font d’on sorgeixen els conceptes que alimenten els estereotips, és a dir, al lloc on es construeixen els espais de coneixement i de poder. I seria molt pertinent portar

aquest exercici epistèmic als espais veïnals de Barcelona. Així mateix, si fem un exercici interepistèmic —és a dir, equiparar les aportacions epistèmiques que ens arriben des de diversos punts del planeta—, seria possible construir una nova manera, més adient i efectiva, de gestionar els conflictes veïnals i afavorir, de retruc, una participació realment diversa. A més, ens permetrà utilitzar el nostre lloc de parla, o “lugar de fala”, per reflexionar críticament des d’una realitat que, encara que potser no ens afecta de manera individual, sí que ho fa de manera comunitària.

Actualment, la majoria de nosaltres suposem que gran part del que anomenem “conflictes socials” es produeixen perquè al nostre veïnatge s’hi uneixen nous col·lectius que, en un primer moment, desconeixem i que, per tant, encara no entenem. I arribats a aquest punt, si no fem un exercici d’interactuar amb ells —i aquest és un dels principis essencials de la interculturalitat—, difícilment ens serà possible accedir a conèixer aquesta nova realitat que està canviant les dinàmiques comunitàries. És aquí on cal l’exercici de deixar enrere tots els estereotips, negatius o positius, que es tenien sobre un grup determinat de persones i posar-los en qüestió. Cal que revisem amb honestedat tots els prejudicis amb els quals vam construir la visió estereotipada del grup de persones que ara conviuen amb nosaltres i donar prioritat a l’experiència directa i en primera persona.

La majoria d’aquestes consideracions són dogmes que han estat alimentats des del discurs literari, informatiu, històric i polític, tal com explica el crític i teòric literari palestí Edward Said al seu llibre *Orientalisme* (1978). I són molt difícils de canviar, perquè constitueixen els principals

generadors d’estereotips i de prejudicis. Aquestes idees preconcebudes acaben convertint-se en discriminacions epistemològiques que esbiaixen i divideixen els espais de participació, la qual cosa ens impedeix parlar d’un “nosaltres”, és a dir, de formar una veritable comunitat entre tots. Said explica com els governadors anglesos, un segle abans d’haver colonitzat Egipte, van crear, mitjançant els seus historiadors i narradors, un discurs sobre l’orient que va permetre generar una imatge dels àrabs com a terroristes, totalitaris i masclistes, no sense abans reconèixer que, tot i que antigament havien fet avançar ciències com ara les matemàtiques, actualment eren gent amb la qual “era difícil raonar”.

Però deixem l’àmbit teòric i anem a la Barcelona d’avui i analitzem un cas concret, el de l’escola, on la cultura participativa i la comunitat veïnal es fan obligatòries, en espais, per exemple, com ara les AFA (Associació de Famílies d’Alumnes), fins fa poc anomenades AMPA (Associació de Mares i Pares d’Alumnes). En aquest àmbit específic hi ha uns espais de poder clarament definits, on l’accés a la participació es veu sovint condicionat per la llengua i també, per tant, per la capacitat d’expressar-se de manera precisa i entenedora. A més, encara que s’aconsegueixi consensuar un idioma de comunicació bàsic que la majoria dels pares entenguin, poden sorgir altres barreres culturals que dificulten la comunicació fluida i, al mateix temps, que generen dinàmiques de poder cròniques que acabaran afectant la manera com concebem l’altri.

Una mare, per exemple, que encara no coneix la llengua del país i a qui la seva filla tradueix els missatges, sovint no acaba d’entendre la realitat cultural que s’està discutint.

A més, és possible que aquesta mare tampoc sàpiga que hi ha associacions on pot expressar les dificultats i on la poden assessorar per millorar l'aprenentatge escolar dels seus fills. I en el cas que aquesta mare tingui la sort de conèixer els espais de participació, pot succeir també que només ho faci en algun dels actes festius que es fan durant l'any, en què la conviden a ballar les seves danses tradicionals o a portar-hi el seu menjar típic. És a dir, que sovint aquests espais socials només s'obren a aquestes persones quan la diversitat és apreciada com una expressió folklòrica i, malgrat la bona intenció, mai s'arriba a establir una relació profunda i efectiva amb la realitat de l'altre. Simplement, tot queda en iniciatives superficials en què s'expressa la voluntat de "ser" interculturals i respectuosos amb la diversitat, però on no es produeixen interaccions útils i efectives amb aquestes persones i comunitats.

Ara traslladem aquest exemple a l'àmbit veïnal. Quina podria ser la participació de la comunitat boliviana en l'àmbit veïnal, per exemple, suposant que en un determinat barri hi hagi un gran nombre de persones d'aquesta nacionalitat? Probablement, en la majoria dels casos, la seva participació es limitarà a mostrar les seves danses típiques en festes i comparses del barri. Tenint en compte el que ja s'ha explicat, la pregunta que caldria fer-se és: "només ens interessa el seu folklore?" La cultura popular és una excusa fantàstica, valuosa i molt interessant per establir els primers contactes i acostar-se a la comunitat. És un intercanvi indispensable de tradicions i sabers ancestrals. Ara bé, quines altres formes de participació podem promoure des de les nostres entitats, ja siguin veïnals o educatives, per interactuar amb aquestes persones? Fins a quin punt estem disposats a compartir

el poder de decisió de les nostres entitats amb les noves comunitats? Estem disposats a obrir-nos i aprendre altres coneixements que ens permetin interactuar entre nosaltres?

És sabut que els canvis sempre comporten certes resistències, però és només amb una nova mirada que podrem resoldre dinàmiques que han de permetre una renovació intergeneracional de les nostres entitats. I aquest és un tema recurrent a les reunions internes de les associacions i federacions veïnals. Hi ha una preocupació inevitable pel relleu generacional de les entitats del país i, en molts casos, la solució al problema és posar en pràctica la interculturalitat amb una mirada interepistèmica.

D'altra banda, a les diferents pràctiques en les quals hem tingut l'oportunitat de dinamitzar comunitats que interactuen amb l'Ajuntament de Barcelona, hem pogut observar patrons que es repeteixen. Posem un altre exemple: hi ha entitats que fa vint o trenta anys que fan vestits festius, però que ja no poden continuar fent-ne perquè no hi ha hagut un relleu generacional i abandonen el seu local, ple de màquines de cosir, que faria un bon servei a altres entitats emergents, amb persones d'origen divers, a les quals els sobren mans, però els falta l'espai i la maquinària. És aquí on cal fer confluïr aquestes sinergies: compartir recursos, compartir coneixements, compartir esforços. Una participació completa requereix sempre compartir.

Com a conclusió a aquesta primera part podem afirmar que, malgrat que s'està avançant envers la interculturalitat, cal encara consolidar els tres eixos indispensables que

la fan possible. Així, cal anar més enllà de la igualtat, del reconeixement i de la interacció i fer un exercici afegit, que podria ser el diàleg interepistèmic. És necessari que la interculturalitat sigui més que un requisit en la llista d'accions políticament correctes que han de fer les entitats socials i, per fer-ho, cal entendre les dinàmiques eurocèntriques sobre les quals s'ha establert un poder que impedeix, a dia d'avui, exercir la interculturalitat.

2. El llenguatge com eina de sensibilització i legitimació de la gestió intercultural

És important reflexionar sobre les paraules que fem servir i canviar-les si detectem que comporten prejudicis inherents. Al darrera de cada significant hi ha un significat, i aquest últim rau al nostre inconscient col·lectiu. Sovint, sense adonar-nos-en, fem servir paraules amb connotacions pejoratives respecte a col·lectius de gènere, raça, cultura o posició social.

Tenim tendència a pensar que ja no ens cal, com a societat, tornar a fer una anàlisi lingüística com la que va tenir lloc a inicis del segle XX, i adonar-nos del contingut explícit que s'amaga a les paraules que utilitzem habitualment, però, malauradament, no és així. Tots coneixem els plantejaments del lingüista suís Ferdinand de Saussure (1916), pare de l'estructuralisme, sobre el signe lingüístic, i cal advertir que aquests tenen una plena utilitat en els nostres dies. El signe lingüístic és integrat per "significat" i "significant", que són les dues cares de la mateixa moneda: el significat aporta allò que caracteritza l'objecte o idea, les qualitats que el fan únic i distingible, mentre que el significant és la "imatge acústica", que deixa una empremta psíquica al cervell (Saussure, 1945: 91-93). Podríem dir que

el significant fa referència a la paraula, en si mateixa, que en ser escoltada o llegida ens remet a l'objecte o la idea en qüestió. La proposta estructuralista del signe dissenyada per Saussure és fonamental per entendre els sistemes lingüístics i de significació. Però també és important la teoria desenvolupada pel semiòleg nord-americà Charles Sanders Peirce, sobre el funcionament del signe per mitjà de la tríada "referent-representació-interpretació". Peirce té en compte la rellevància de l'"interpretant", és a dir, el signe tal com l'interpreta la ment del receptor, dins del procés de significació, atès que finalment és ell qui porta en el seu cap l'acte de significar, l'acte de convertir la realitat en signes; ell és el mediador entre el signe i l'objecte.

Vegem la definició que en fa el mateix Pierce, per al qual un "signe" o "representació" és: "una cosa que està per a algú en lloc d'alguna cosa sota algun aspecte o capacitat. S'adreça a algú, és a dir, crea en la ment d'aquesta persona un signe equivalent o potser un signe més desenvolupat. (...) Aquest signe està en lloc d'alguna cosa, el seu objecte" (Pierce, 1991: 239-240).

Si "un signe és una cosa que significa alguna cosa per a algú", aleshores entenem que qui construeix el llenguatge i estructura la realitat som les persones usuàries d'una llengua. Per tant, la nostra configuració del món i la manera com ens relacionem amb el món afecta la producció de significats i la seva comunicació. En altres paraules, el llenguatge no només és l'estructurador de les realitats, també estructura la manera en què ens comuniquem amb els altres.

Tot plegat implica que el discurs està supeditat a les ideologies intrínseques dels significats que conté. La

construcció del significat, per tant, ve donada per qui té el poder en els actes comunicatius, és a dir, de les ments que ordenen el discurs. I aquestes ments poden construir significats arbitraris en el camp social i generar problemes de comunicació que trobarem expressats en els diferents actors socials.

Però, què passa quan qui construeix aquest significat són els mateixos encarregats de determinar la “normalitat” del coneixement? O quan aquest coneixement normalitzat és el que estableix lleis que discriminen unes persones pel seu origen, la seva raça o la seva religió? Hi ha una escena a la pel·lícula *Malcolm X* on dos homes negres, a la presó, consulten un diccionari i llegeixen les definicions dels conceptes “negre” i “blanc”. En veure que “negre” és definit com quelcom “brut”, “desproveït de virtut”, “endimoniat”, etcètera, i, en canvi, que “blanc” significa tot el contrari, un dels personatges es demana qui va escriure el diccionari. I acaben esbrinant que va ser escrit per un home blanc que havia reproduït significats i accepcions de la paraula “negre” en un marc semiòtic que incorporava també pràctiques discriminatòries i esclavistes. Tant és així que encara podem consultar els principals diccionaris oficials i trobar-nos amb significats de la paraula “negre” carregats de racisme, masclisme, classisme i un llarg etcètera. Tot plegat exemplifica a dia d’avui el que Saussure va definir amb tanta precisió. Paraules i sentits, per tant, que es continuen utilitzant com a elements per construir discurs d’odi en campanyes polítiques, com la que fa només unes setmanes va publicitar el partit ultradretà VOX a Madrid¹.

Educar en el canvi d’aquests significats és la millor manera de canviar narratives. Potser d’aquesta manera, en lloc de

ser reactius als discursos d’odi, podem ser actius i creadors de noves narratives que enfrontin aquests discursos d’odi. I, efectivament, podem dir que Barcelona ja està treballant en aquests paradigmes. Els moviments socials fan un treball analític i crític i tenen un espai protagonista en la construcció d’una Barcelona que un dia pugui dir-se plenament intercultural. Un exemple el trobem en la tasca que l’Administració local està fent per introduir canvis en el llenguatge administratiu.

El 2019, l’Ajuntament de Barcelona va crear la *Guia del llenguatge inclusiu*, on s’expliquen termes com ara “racialitzada”. Què és una persona racialitzada? Malgrat que la raça, des d’un punt de vista biològic², no existeix, ens veiem obligats a seguir parlant-ne quan tractem l’opressió com una categoria social. Pel que fa a l’ús del terme “racialització”, per exemple, l’historiador Antumi Toasijé (2018) explica que:

“a finals de 1800 i a principis de 1900 de l’era dels cristians, va aparèixer en ciències socials un ús, al meu judici correcte, del terme *racialitzar*. Es va començar a parlar de fenòmens socials com la *racialització de*

1. El 21 d’abril del 2021, en el context de la campanya política per l’Ajuntament de Madrid, el partit d’ultradreta VOX va penjar un cartell electoral a l’estació de la Puerta del Sol que il·lustrava que un “mena” (menor estranger no acompanyat) guanyava 4.700 euros al mes, mentre que una àvia només guanyava 470 euros de pensió.

2. La periodista científica Angela Saini (2021) explica que cal estudiar la raça com un fenomen social i no com un de biològic, ja que el concepte biològic de raça no funciona ni proporciona mai dades fiables: La idea de dividir els humans en grups diferents és política, perquè no és una cosa que es doni en la biologia. La biologia no discrimina els humans en grups diferents i mostra que som molt homogenis. De fet, som una de les espècies més homogènies del planeta, afirma.

la pobresa o racialització de l'analfabetisme, etcètera. En aquest cas s'estava dient que aquests fenòmens de desempoderament s'estaven concentrant en grups concrets, anomenats *racials*, però això no volia dir que la resta de grups no estiguessin racialitzats, sinó que el fenomen no els afectava estadísticament en la mateixa mesura. El terme *racialització* va ser pres tangencialment d'aquestes anàlisis per part de la decolonialitat, per donar-li un ús deformat”.

En el mateix article, Toasijé conclou que, “en definitiva,

tot ésser humà és racialitzat, uns són racialitzats en positiu i d'altres, en negatiu. No té sentit, per tant, dir ‘jo com a racialitzada’ o ‘nosaltres com a racialitzats’, llevat que ens estiguem referint a tota la humanitat. De fet, el verb s’ha convertit en una expressió vaga i reduccionista com tantes expressions existents basades en el fenotip i, per tant, en desaconsello l’ús si del que es tracta és de denunciar el supremacisme *blanc* o el de qualsevol altre grup humà basat en la idea de *raça*”.

Aquest només és un dels molts exemples on s’ha aplicat un significat a un terme dissenyat per explicar una altra realitat i que després ha estat interpretat per un altre grup per expressar-se i que ha pres una connotació diferent. Malgrat que hi hagi guies que en recomanen l’ús i articles que el desaconsellen, la paraula, simplement, ja ha cobrat un nou significat i una nova vida i es pot utilitzar depenent del context. Si s'utilitza, per exemple per descriure una realitat d'opressió, és correcte, però no s’ha d'utilitzar com un mot més a no ser que sigui en un context amb connotacions exòtiques o folkloriques, ja

que el pot desvirtuar. Així mateix, aquesta guia aconsella no anomenar una persona “negra”. D’aquesta manera, és millor preguntar a una persona negra com vol ser anomenada: negre, afrodescendent, afroamericà, afrocatalà, etcètera. I en aquest punt es fa palesa la dificultat de fer una guia normativa com aquesta des d’un lloc de poder, atès que podem caure en el parany que hem explicat a la primera part d’aquest article: utilitzar el poder per “normalitzar” una lectura que no hem construït de manera comuna. En tot cas, i malgrat les dificultats, cal reconèixer la valentia del projecte i si podem criticar, sempre amb voluntat constructiva, la feina feta en aquesta guia, ho farem per advertir un discurs excessivament institucional, que es podria haver consensuat més i, en certs aspectes, ha quedat mancat de la perspectiva dels moviments socials.

D'altra banda, una proposta adient, i molt recomanable per al món veïnal i/o comunitari, és anomenar les persones d'origen divers com “veïns” i “veïnes”, simplement. Res més fàcil i natural. Pel que fa a la paraula “novinguts”, en canvi, es recomana utilitzar-la en espais escolars o quan es parla d'una persona que realment acaba d'arribar. En aquest sentit, no és recomanable fer-la servir per anomenar les persones d'origen divers, perquè sovint resulta que moltes d'aquestes persones ja fa molts anys que viuen a Catalunya. Pel que fa a l'àmbit més administratiu i polític, s'acostuma a parlar de “ciutadania”, però aquest terme s'enuncia com un ideal, com ara quan parlem d'interculturalitat pel fet que, en realitat, a moltes de les persones que anomenem així, lamentablement, no els deixem exercir aquesta ciutadania.

Per conèixer més paraules sobre l’ús de les quals s’ha reflexionat, una bona pràctica és consultar l’*AfroDiccionari*,

creat pel polític i activista africà Ngoy Ngoma Ramadhani, qui, conjuntament amb altres persones, ha dissenyat una eina pedagògica, en resposta a una necessitat de la comunitat “afro”, per generar contingut material que faci visible el racisme continuat que pateix el col·lectiu. En una entrevista, Ngoy explica que el seu projecte:

“és la posada en marxa d’una estratègia política que té per objectiu servir d’alternativa al diccionari de la Real Academia Española (RAE) dirigida a qui estigui interessat en conèixer la societat des d’un altre punt de vista més real. Els ‘afro’ vivim moltes realitats que en castellà no tenen nom. La definició del llenguatge per uns pocs ha omès premeditadament i sistemàticament la realitat de molts” (Ramadhani, 2019).

Aquest és un dels diversos exemples de l’exercici d’identitat que, mitjançant el llenguatge, estan fent algunes comunitats, en aquest cas les persones “afro” que viuen a l’estat espanyol.

En definitiva, podem percebre que una societat es transforma quan reacciona al canvi de les paraules, no sense abans qüestionar-se i incomodar-se en el procés. Com expliquem a l’inici d’aquest article, la llengua ens permet interpretar la realitat i, en canviar les paraules, fem una reinterpretació d’aquesta realitat. En definitiva, l’exercici que cal promoure implica deixar enrere l’automatisme i ens convida a replantejar dinàmiques existents per adoptar propostes de canvi i per qüestionar-nos la nostra relació amb les altres cultures, sovint tan properes com desconegudes, i que sempre han estat i

seran objecte de noves interpretacions que, de ben segur, requeriran indispensables millores lingüístiques.

3. L’acció intercultural des de la CONFAVC

El barri és el primer lloc de contacte de qualsevol persona que arriba a una ciutat o municipi. Aquest ecosistema determina una comunitat que, de vegades, sembla adormida i que es desperta per crear projectes que responen a necessitats veïnals. O que s’uneix per reivindicar drets que es vulneren sovint o per reconèixer esforços que fan centenars de persones voluntàries i anònimes que es cuiden de preservar la memòria del barri, on s’escriu la història d’un poble.

La Confederació d’Associacions Veïnals de Catalunya (CONFAVC) creada el 1988 és una organització del moviment veïnal que coordina 452 associacions veïnals i 22 federacions i que mitjançant els seus projectes, campanyes i serveis, treballa per millorar la qualitat de vida dels veïns i veïnes des dels barris de Catalunya.

La CONFAVC fa gairebé 10 anys que treballa en la gestió de les persones d’origen divers amb una mirada transformadora. La participació a la Junta Directiva de persones d’origen divers ha estat una constant des de fa 6 anys, fet que ha permès continuar i engegar projectes on el fet intercultural es treballa com una línia transversal a l’entitat. És a dir, que des dels diferents eixos que treballa l’entitat s’està imposant aquesta visió que ha de permetre que tots els projectes responguin a la realitat demogràfica dels barris.

A través dels anys, i a partir de les diverses mirades aplicades al tema de la gestió de la diversitat, s’han desenvolupat

projectes a través dels Grups d'Interacció Cultural (GIM), unes iniciatives que més endavant es passaran a denominar “Construïm barris interculturals, barris per a tothom”, i on el moviment veïnal, juntament amb la complicitat de les administracions locals, va promoure el que en aquell moment va denominar-se la “convivència intercultural als barris”. Aquest projecte, per tant, desenvolupat del 2004 fins al 2013, va tenir com a objectius: conèixer les realitats interculturals de cada barri, aprofundir en les diferents polítiques i models migratoris, transformar la “por al desconegut” en potencialitats pel veïnatge, crear actuacions per fomentar la coneixença intercultural del veïnat i potenciar llaços de bon veïnatge i de solidaritat.

“Construïm barris interculturals, barris per a tothom”, va constar de dues fases. En una primera instància es va fer un diagnòstic social del barri, incloses les diferents polítiques públiques que han encarat aquesta nova realitat, en coordinació amb altres entitats i administracions. Posteriorment, es van crear grups de persones voluntàries que promoguessin actuacions comunitàries amb la finalitat de fomentar la convivència intercultural.

La segona fase es va caracteritzar per la formació dels grups d'interacció, col·lectius formats per les persones participants del curs i altres voluntaris que van voler incorporar-se i que van promoure actuacions a partir de les necessitats detectades pels veïns, amb la finalitat d'aconseguir una convivència intercultural.

Al llarg de 9 anys, el projecte es va posar en marxa a dinou barris de Catalunya: l'Hospitalet de Llobregat, Santa Coloma de Gramenet, Reus, Rubí, Manresa, Viladecans,

Igualada i, durant aquest mes de febrer, a la Federació d'AV de Badalona i a les associacions de Sant Just Desvern i de la Sagrada Família, de Badia del Vallès i de Terrassa. Van haver-hi més de 7.500 persones beneficiades indirectament i prop de 500 de beneficiades directament.

Altres projectes desenvolupats des de les associacions veïnals vinculades a la CONFAVC han estat el de l'Associació de Veïns dels barris de Rocafonda, l'Esperança, Ciutat Jardí i Valldeix, de la ciutat de Mataró, que ha estat un clar exemple de treball per a la comunitat amb una mirada intercultural i interepistèmica en tota regla. I això ho va explicar la mestra jubilada Maria Major, membre de l'associació, en una entrevista feta per l'Agència de Comunicació Intercultural Itacat el passat 20 de novembre del 2020. La Maria, que ara és mestra jubilada i lluitadora pels drets de les dones vingudes d'arreu i que ara formen part d'aquests barris, assegura que aquestes constitueixen, juntament amb les seves famílies, el futur d'aquesta comunitat veïnal que ha desenvolupat projectes al llarg dels darrers 20 anys, com ara el projecte “Espai matern”, una alternativa a les llars d'infants d'on queden exclosos molts infants, en la seva majoria de famílies d'origen divers i sense una xarxa de cura, que permet a aquestes dones poder deixar els seus fills mentre treballen. La Maria, conjuntament amb altres mestres jubilades, va engregar aquest projecte on, paral·lelament, també ha fet tasques d'alfabetització de dones, compartint espais de coneixement perquè, com explica a la entrevista, el coneixement no rau només a l'acadèmia: “he après molt d'aquestes dones, més del que jo els he pogut ensenyar” (Majó, 2020). En el mateix sentit, van realitzar altres projectes que han rebut premis prestigiosos en aquest àmbit, com ara el Premi

Francesc Candel 2011, que atorga la Fundació Carulla, pel projecte “Totes plegades” de La Vocalia de Dones, o el reconeixement veïnal del 2019, que concedeix la CONFAVC, i el més recent Premi Fem Mataró 2022.

Des de la mateixa entitat també han impulsat la creació de tres capgrosses per al barri: una de nord-africana, una altra de subsahariana i una de nadiua. És a dir, capgrosses que representen una gran majoria de les veïnes d'aquests barris. Quan es va preguntar a la Maria Majó quina era la clau de la participació, ens va explicar que el boca-orella era molt important, perquè moltes vegades es feien cartells en llengües que no eren enteses per aquests col·lectius. També va destacar la importància de la confiança i de tenir una mirada d'igual a igual amb les persones. I va explicar que, en aquesta associació veïnal, ella va comptar amb totes aquestes mirades i que, a més de portar a terme els projectes, va contractar dones que poden entendre la llengua que parlaven els nens de l'espai matern i les particularitats culturals de les veïnes que participen al projecte. A més, la Maria Majó va ressaltar la importància de respectar la llengua pròpia i fer de l'ensenyament del català una garantia perquè aquestes dones tinguin més oportunitats en el món social i laboral (Majó, 2020).

A més de projectes com els que ja hem explicat, la CONFAVC desenvolupa des del 2016 la iniciativa anomenada “A-porta”, una experiència social d'empoderament veïnal on veïns i veïnes, que anomenen “picaportes” i que són coneixedors de les cultures i llengües que es parlen en barris, visiten els veïns i veïnes i els informen de qüestions pràctiques. Aquests són barris amb importants necessitats socials, com ara Ciutat Meridiana,

Torre Baró i Vallbona, Montserratina de Viladecans, Can Puiggener de Sabadell i Rocafonda de Mataró. Els i les “picaportes” són contractats, formats i coordinats per visitar tots els veïns i veïnes i donar-los suport, consells i recursos sobre com millorar la seva qualitat de vida en aspectes tan importants com, per exemple, l'accés als drets socials, a la vulnerabilitat energètica, a la recerca de feina, als recursos del barri, a la gestió de residus, a la convivència i al civisme, a l'acompanyament a gent gran, etcètera.

La iniciativa recentment ha guanyat el Premi de Civisme en la categoria d'Innovació, que impulsa la Direcció General d'Acció Cívica i Comunitària del Departament de Treball, Afers Socials i Famílies de la Generalitat de Catalunya. Aquesta categoria dels premis valora les accions i les produccions que han destacat per la innovació en el camp del civisme i dels valors humans. Es el tercer guardó que suma el projecte “A-porta”, atès que el 2018 va ser reconegut com a millor projecte social d'Espanya pel premi de La Caixa a la Innovació i la Transformació Social i el 2019 va obtenir el guardó “Desafío RECI 2018-19 Diversity Advantage” de la Red Europea de Ciudades Interculturales (RECI), impulsada pel Consell d'Europa.

El president de la CONFAVC, Jordi Giró, explica que l'èxit d'aquest projecte són les persones “picaportes”, que en són l'ànima. El que fan és tan important com anar a veure cada veí i veïna del barri, intercanviar-hi informació i ajudar-los amb aspectes com la vulnerabilitat energètica i la soledat no volguda. “A-porta”, a més, compta amb la col·laboració de l'IesMed, SCEL (Innovació i Economia Social en la Mediterrània, Societat Cooperativa Europea Limitada), que els ha assessorat a l'entorn de la viabilitat del projecte

a Catalunya des del 2016. Actualment, des de la Junta directiva de la CONFAVC s'estan desenvolupant estratègies participatives on es treballa el fet intercultural de manera transversal i on es promouen les bones pràctiques com, per exemple, que les juntes directives de les entitats representin la diversitat dels barris, que la comunicació sigui inclusiva i que la participació tingui estratègies que permetin convidar i involucrar el màxim nombre de persones que conviuen en els nostres barris.

4. Conclusions

Com a conclusió observem que el canvi de mirada envers el nou veïnatge ha de ser un exercici constant i atent que cal fer en tots els espais de reunió i participació, des de les AFA fins a les entitats veïnals i en els moviments socials paral·lels que es van formant com a resposta a les necessitats de cada comunitat. També és important tenir cura i no recórrer al folklorisme quan volem activitats d'interacció comunitària. A més, que podem fer del "lloc de parla" (*lugar de fala*) una eina de reconeixement i legitimació per parlar de conflictes que creiem llunyans però que ens afecten de manera comunitària. Així mateix, que podem canviar el llenguatge i estar oberts a noves interpretacions que, al seu torn, ens faran plantejar-nos canvis profunds en la relació amb el nostre veïnatge.

En definitiva, un canvi de mirada que implica tenir una consciència clara dels privilegis que tenim unes persones damunt de les altres, en funció de les opressions que afecten cada comunitat. Això ens permetrà un reconeixement de l'ordre establert que ha acabat configurant una jerarquia de poders en la comunitat. I, a partir d'aquí, desplegar una comunicació intercultural més

profunda, on l'intercanvi de coneixements en igualtat de drets porti la tasca interepistèmica més enllà d'una simple categoria científica i la situï a l'eix central de les societats diverses, si del que es tracta és de crear espais amb sentit de pertinença.

Bibliografia

AJUNTAMENT DE BARCELONA. *Guia de comunicació inclusiva per construir un món més igualitari*. Barcelona, 2019. <https://ajuntament.barcelona.cat/guia-comunicacio-inclusiva>.

CONFAVC. "El projecte d'apoderament veïnal A-porta guanya el Premi Civisme a la Innovació de la Generalitat". *Confavc.cat* (22 de desembre de 2020). <https://confavc.cat/el-projecte-dapoderament-veinal-a-porta-guanya-el-premi-civisme-a-la-innovacio-de-la-generalitat>.

FANON, F. *Els condemnats de la terra*. Trad. de Maria Llopis Freixas, Manresa: Tigre de Paper, 2020 [1961].

GROSFUGUEL, R. "Identidad, alteridad e interseccionalidad en perspectiva descolonial". (15 d'abril de 2021). <https://www.youtube.com/watch?v=LAO1N1pcjNE>.

MAJÓ, M. "Maria Majó, un exemple d'amor i dedicació a construir convivència a Rocafonda". (20 de novembre de 2020). <https://www.youtube.com/watch?v=KOugubuSMX8>.

PEIRCE, CH. "Peirce on Signs: Writings on Semiotic by Charles Sanders Peirce", JAMES HOOPEs (ed). Chapel Hill: University of North Carolina Press, 1991.

RAMADHANI, N. "Nado entre diferentes identidades sin intentar encerrarme en una sola, pero tengo clara mi identidad negra allí donde esté", *El Salto* (7 d'octubre de 2019). <https://www.elsaltodiario.com/en-el-margen/ngoy-ramadhani-antirracismo-fundador-kwanzaa-congoleno-espanol>.

RIBEIRO, D. *O que é lugar de fala?* Belo Horizonte: Letramento, 2017.

RIBEIRO, D. “Breves reflexiones sobre Lugar de Enunciación”. *Relaciones Internacionales. Revista del Grupo de Estudios de Relaciones Internacionales - UAM*, vol. 39 (2018), p. 13-18.

SAID, E. *Orientalismo*. Trad. de M. Luisa Fuentes. Barcelona: Editorial DeBolsillo, 2009 [1978].

SAINI, A. “Hay que estudiar la raza como un fenómeno social, no como uno biológico”. *Viento Sur* (31 de març de 2021). https://vientosur.info/hay-que-estudiar-la-raza-como-un-fenomeno-social-no-como-uno-biologico/?fbclid=IwAR3_50Lzlm5d1GOi8SNcgXlD-u_4DTdUgUr4IW0uJPvTWxKgLSzkY3OFKHA.

SAUSSURE, F. *Curso de Lingüística General*. Trad. de A. Alonso. Buenos Aires: Editorial Losada, 1945.

TOASIJÉ, A. “Por qué ya no digo ‘racializada’, ‘racializado’”. *Africanidad* (6 de diciembre de 2018). <https://www.africanidad.com/2018/12/porque-nunca-digo-racializada.html>.